

Культурно-ландшафтне районування України

Катерина Поливач,

к. геогр. н., незалежна наукова співробітниця відділу суспільної та регіональної географії
Інституту географії Словацької академії наук,
вул. Штефаникова, 49, м. Братислава, 81473, Словаччина,
e-mail: geogpoly@savba.sk, <https://orcid.org/0000-0001-6823-3431>

Метою цього дослідження є розроблення методичних підходів до культурно-ландшафтного районування (КЛР) України. Здійснено вивчення та аналіз досвіду диференціації та районування територій різного рівня на засадах культурно-ландшафтного підходу у зарубіжній географії, яке засвідчило про визначальну роль КЛР при вивченні культурних ландшафтів та плануванні управлінських дій щодо їх охорони, збереження та використання. Головними факторами культурно-ландшафтно-диференціації території України на макрорівні слугували природно-географічні, етнографічні, лінгвістичні, історико-географічні, історико-політичні та адміністративно-територіальні ознаки та особливості просторової локалізації і концентрації об'єктів природної та культурної спадщини – нерухомої та нематеріальної. Джерельно-інформаційною базою проведення КЛР слугували дослідження, що відображають територіальну диференціацію України за цими групами ознак та мають розроблені відповідні схеми районування з їх картографічним втіленням. Розроблено таксономічну систему КЛР країни, яка складається з двох рівнів: 14 культурно-ландшафтних країв та 52 культурно-ландшафтних макрорайонів, в якості окремого поза ієрархічного таксону виділено 26 культурно-ландшафтних регіонів згідно адміністративно-територіального поділу країни. Найважливіший результат проведеного дослідження – карта «Культурно-ландшафтне районування України» стала однією з ключових тем електронного атласу «Населення України та його природна і культурна спадщина», розроблення якого у 2020 році завершив Інститут географії НАН України. Визначені пропозиції щодо основних напрямів розвитку та практичного застосування КЛР у сфері охорони та збереження культурної і природної спадщини шляхом включення до систем загальнодержавного та регіонального стратегування, планування просторового розвитку, проведення досліджень з комплексного вивчення території, картографування та розроблення КЛР регіонів та адміністративних районів тощо.

Ключові слова: культурний ландшафт, культурна та природна спадщина, культурно-ландшафтне районування.

Як цитувати: Поливач Катерина. Культурно-ландшафтне районування України / Катерина Поливач // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Геологія. Географія. Екологія», 2022. – Вип. 57. – С. 173-183. <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2022-57-13>

In cites: Polyvach Kateryna (2022). Cultural landscape zoning of Ukraine. Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University, series "Geology. Geography. Ecology", (57), 173-183. <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2022-57-13> [in Ukrainian]

Постановка проблеми. Поняття «культурний ландшафт» є одним із засадничих в географії, однак до сфери охорони культурної та природної спадщини було введено порівняно недавно – після включення цієї дефініції в 1992 році в Керівні настанови до реалізації Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 року (далі – Конвенції ВКПС).

Зазначені Керівні настанови визначили культурні ландшафти як об'єкти культурної спадщини, що представляють собою «спільні творіння людини і природи», які ілюструють еволюцію людської спільноти і поселень з плином часу, що відбувалася під впливом фізичних обмежень і / або можливостей, що накладаються або надаються природним місцем існування людини, а також соціальних, економічних і культурних чинників, що змінюють один одного, як зовнішніх, так і внутрішніх.

Культурні ландшафти відбираються на підставі як видатної універсальної цінності, так і репрезентативності з точки зору чітко визначеного геокультурного регіону, а також їх здатності продемонструвати найважливіші і характерні культурні елементи таких регіонів [12].

Включення культурних ландшафтів, як окремої номінації до Списку всесвітньої спадщини та їх інтенсивне зростаюча кількість (станом на кінець 2022 року номінація включала 121 об'єкт з 65 держав або 10 відсотків від загальної кількості об'єктів Списку) [19], засвідчили про велику зацікавленість урядів, широкої громадськості та місцевих спільнот до збереження культурної та природної спадщини на засадах їх взаємозв'язку та взаємодії та застосування культурного ландшафту як однією з кращих форм збереження спадщини.

Україна, попри величезний історико-культурний та природний потенціал, в Списку представлена лише одним культурним ландшафтом – стародавнім містом Херсонесом Таврійським і його Хорою (2013). Введення в 2004 році у вітчизняне законодавство ландшафтних об'єктів як виду культурної спадщини не дало потужного поштовху для їх кількісного зростання – за даними Держстату та Міністерства культури на державному обліку в Україні на кінець 2016 року перебувало лише 8 ландшафтних об'єктів культурної спадщини (в 2010 – 5) з 125,7 тис. їх загальної кількості [2].

Тобто спостерігаємо суттєве відставання України у застосуванні культурно-ландшафтного підходу, як одного з фундаментальних на сучасному етапі у сфері охорони та збереження культурної і природної спадщини.

Першочерговим та важливим кроком з виправлення існуючої ситуації може слугувати проведення культурно-ландшафтного районування країни на різних таксономічних рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З початку 1990-х років у міжнародному праві спостерігається стала тенденція щодо законодавчого визнання культурного ландшафту як особливого типу культурної та природної спадщини. Уже невдовзі після започаткування Конвенцією ВКПС нової номінації – «Культурні ландшафти», у Списку всесвітньої спадщини у 1993 році був зареєстрований перший об'єкт – Національний парк Тонгаріро у Новій Зеландії. В Європі першими до Списку були внесені у 1996 році культурні ландшафти Сінтра (Португалія) та Ледніце-Вальтіце (Чехія), один із найбільших в Європі площею у 200 кв. км, який органічно поєднує архітектурні споруди та оточуючі їх ландшафтні парки. Серед інших видатних культурних ландшафтів – окремі райони долини Луари (2000) у Франції та долини Середнього Рейну (2002) у Німеччині, виноробний район Токай (2002) в Угорщині, Англійський край озер (2017) у Великій Британії та багато інших.

Невдовзі в Європі було прийнято ряд документів (Рекомендацію Rec(95)9 Комітету Міністрів державам – членам Ради Європи «Про комплексне збереження зон культурного ландшафту як частини політики з охорони ландшафтів» від 11 вересня 1995 року, «Європейську ландшафтну конвенцію» 2000 року (з 2016 року – Ландшафтна конвенція Ради Європи), «Керівні положення для імплементації Європейської ландшафтної конвенції», ухвалені Комітетом Міністрів Ради Європи 6 лютого 2008 року), в яких закріплені положення, що ландшафтний вимір має бути включено у підготовку всіх політик регулювання простору, як до загальних, так і до галузевих, з метою створення високоякісних пропозицій щодо захисту, регулювання або планування. Попередню стадію ландшафтної політики мають становити ідентифікація, опис та оцінювання ландшафту, що включає аналіз морфологічних, археологічних, історичних, культурних та природних характеристик та їх взаємозв'язків, а також аналіз змін.

У чинному законодавстві України відсутній термін «культурний ландшафт», прийнятий у Конвенції ВКПС. Натомість, виділяються «визначні місця» – зони або ландшафти, природно-антропогенні витвори, що донесли до нашого часу

цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду та з 2004 року «ландшафтні об'єкти культурної спадщини» – природні території, які мають історичну цінність.

В той же час, у попередній Список всесвітньої спадщини (Tentative List) станом на 22.07.2019 р. внесені наступні українські об'єкти культурної спадщини та змішаного типу (культурно-природної спадщини), які можуть вважатися культурними ландшафтами: історичний центр м. Чернігова IX-XIII століть (з 1989 року); могила Тараса Шевченка і Шевченківський національний заповідник (1989); культурний ландшафт та каньйон м. Кам'янець-Подільський (1989); дендрологічний парк «Софіївка» (2000); археологічний комплекс «Кам'яна могила» (2006) [20].

Існуючий стан в Україні з виявлення культурних ландшафтів, подальшого взяття їх на облік, охороною та збереженням потребує вжиття термінових заходів, на що вказують численні публікації науковців Центру пам'яткознавства НАН України та УТОПК, НДІ пам'яткоохоронних досліджень (Українського державного інституту культурної спадщини) та інших.

Одним з найважливіших інструментів географічного дослідження культурних ландшафтів прийнято вважати культурно-ландшафтне районування (КЛР), яке серед різноманітних методів районування, розроблених в географічних дисциплінах, є найбільш адекватним по відношенню до культурної та природної спадщини та багатьма дослідниками вважається основоположною процедурою при плануванні управлінських дій щодо культурних ландшафтів.

В Україні, на жаль, відсутній досвід такого роду робіт, тому доцільно більш детально зупинитися на існуючих підходах та методах КЛР в окремих країнах зарубіжної Європи.

Протягом останніх десятиліть в **Польщі** спостерігається значний розвиток культурно-ландшафтних досліджень, в тому числі за участю географів, чому сприяло, зокрема, створення та діяльність Комісії з культурного ландшафту Польського географічного товариства. Однією з наукових цілей Комісії визначено створення методологічних засад для складання карт польських культурних ландшафтів розроблення такої карти, аналіз та оцінка напрямів розвитку культурного ландшафту окремих регіонів [6].

Як зазначає У. Мига-Піатек (2015), сучасна потреба в створенні карт культурного ландшафту виникає з кількох засадничих обставин: теоретично-концептуальних – для реалізації науково-дослідних цілей; практичних – пов'язаних з цілями діяльності в галузі планування, проектування, господарювання, збереження та охорони ландшаф-

тів, тобто у сфері широко зрозумілої ландшафтної політики; освітніх – з метою започаткування науки про ландшафти на рівні школи; правничих – для цілей виконання Європейської ландшафтної конвенції та директив ЄС, в тому числі впровадження уніфікованих систем просторової інформації (INSPIRE).

Готовність польських географів до спроб створення карт з регіоналізації культурного ландшафту пришвидшили практичні потреби, пов'язані з опрацюванням концепції просторового розвитку країни до 2030 року та змінами в національному законодавстві в 2015 році у зв'язку з впровадженням в країні ландшафтного аудиту на рівні воєводства [9].

Зокрема, до Національної концепції просторового розвитку до 2030 року (НКПР-2030), прийнятої Радою Міністрів Польщі у грудні 2011 року, в Інституті географії та просторової організації Польської Академії наук була розроблена «Карта культурного ландшафту Польщі» в масштабі 1:2 500 000. Розробник карти – П. Слешинський, включив до неї наступні інформаційні шари: межі історико-культурних районів; ступінь трансформації земель у вигляді обчислення щільності меж їх антропогенного походження (згідно Corine Land Cover 2006); частка житлового будівництва, впровадженого після 1989 року, та класифікація міст за періодами надання їм міських прав. Крім того, додаткова карта включає дані, що ілюструють насиченість території нерухомими пам'ятками (згідно з реєстром пам'яток Національного інституту культурної спадщини Польщі). Автор зазначає, що з точки зору загальної концепції культурного ландшафту видно слабке врахування природного аспекту, що на цій карті в НКПР-2030 було частково продиктовано розглядом цих питань на кількох інших картах (зокрема, на картах «Ландшафтне різноманіття» та «Охорона природи»).

Подальша робота може піти в напрямку поглиблення або розроблення нової синтетичної концепції, яка б врівноважувала історичні та сучасні проблеми, а також більшою мірою пов'язувала природні та антропогенні елементи.

Підсумковим результатом такого типу зусиль має стати всебічна культурна та природна регіоналізація Польщі, прийнята як у сфері гуманітарно-соціальних (історичних, суспільно- та економіко-географічних, економічних тощо), так і природничих (фізико-географічних, екологічних, геоботанічних тощо) досліджень [18].

Загальні теоретичні та методологічні основи історико-культурної регіоналізації сучасної Польщі розроблені у ряді досліджень І. Пліт (2015, 2016) та, як результат, представлено відповідну карту.

Регіоналізація здійснювалася за методом «зверху вниз», згідно з яким територія країни була поділена на відносно однорідні історико-культурні ландшафтні регіони. Запропонована авторкою схема на даному етапі передбачала трирівневий ієрархічний регіональний розподіл, який включає наступні історико-культурні одиниці: провінції (3), країни (14) та землі (137). Для кожного з цих рівнів були сформульовані відповідні критерії. Зокрема, верхні рівні враховують основний фактор диференціації, яким були колишні політичні поділи території Польщі між трьома державами (Росією, Пруссією та Австрією) та вплив інших культур на формування культурного ландшафту польських земель.

На нижчому рівні регіоналізації межі земель були визначені на основі аналізу сучасної структури селищних систем з урахуванням форм, щільності, концентрації та порядку просторового упорядкування сіл та міст. Їх розмір відповідає 2-3 сучасним повітам, однак, зазвичай з одмінними координатами. У запропонованих назвах культурних регіонів використовуються традиційні назви історичних земель [15].

Польські дослідники в розробленій ними ієрархії розрізняють ще кілька ландшафтних одиниць нижчого рівня, з метою їх подальшого виділення під час регіональних та місцевих досліджень [14].

У *Словаччині* зусилля представити синтез знань про формування культурного ландшафту своєї країни через просторову класифікацію, регіональну систематику чи регіональну типологію увінчалися такою важливою картографічною роботою, як «Ландшафтний атлас Словацької республіки» (2002).

До складу підрозділу атласу 8.3 «Екологічна та культурно-історична регіоналізація ландшафту» увійшла карта, яка відображає культурно-історичний потенціал 79 адміністративних районів (в градаціях від дуже високого до низького) та його культурно-історичного значення (міжнародного, національного чи регіонального). Комплексна оцінка культурно-історичного потенціалу території Словаччини здійснювалася на основі поточних реєстрових даних про пам'ятки культури згідно існуючого пам'яткоохоронного законодавства. Наприклад, найбільший культурно-історичний потенціал та культурно-історичне значення мають райони, на території яких розташовані об'єкти національного та міжнародного значення – у цій ієрархії це пам'ятки культури національного значення, пам'ятки-заповідники, пам'ятні зони та їх охоронні зони, включені до Списку всевітньої спадщини [4].

Дуже важливим завданням є виділення типів ландшафту з максимально об'єктивним вибором

істотних ознак і визначенням класифікаційних критеріїв - показників. Показниками ландшафтної типології у Словаччині виступають природні умови, природні ресурси, природні та культурні явища, з яких можна відокремити типи та регіони та в той же час встановити репрезентативні, цінні та унікальні типи ландшафтів. На їх основі можна виділити об'єкти зі збереженими традиційними формами господарювання, історичні ландшафтні структури, що документують окремі етапи суспільного розвитку, які потребують особливої уваги та можуть бути запропоновані до Списку всесвітньої спадщини. Ландшафтна типологія Словаччини є не метою, а інструментом для досягнення кращого управління ландшафтом, підвищення обізнаності про цінності ландшафту та планування його подальшого сталого розвитку. Результати типології будуть використані у рамках ландшафтного, просторового та стратегічного соціально-економічного планування, розвитку земель, інтегрованого управління вододілами, лісогосподарських планів, у концепціях охорони природи та ландшафту, навколишнього середовища. оцінці впливу тощо [13].

У Чехії склалася достатньо розвинута система законодавчих та нормативних актів з охорони ландшафтної спадщини країни, в основі якої закони №114/1992 з охорони природи і ландшафту та № 20/1987 про державну охорону пам'яток. З 2010 року збереження ландшафту є одним із пріоритетів і цілей, визначених Стратегічною програмою сталого розвитку Чеської Республіки.

Законодавством встановлено декілька категорій природоохоронних територій – великомасштабних, таких, як національний парк, охоронювана ландшафтна територія, природний парк або невеликих за розміром територіальних форм – природний заповідник, природна пам'ятка, важливий ландшафтний елемент тощо.

Згідно пам'ятоохоронного законодавства запроваджено категорію «Ландшафтної заповідної зони» (ЛЗЗ) як особливої форми територіальної охорони, в якій представлені як природні, так і культурно-історичні цінності, значення яких є визначальним для встановлення правового захисту для цієї території. Загалом за період 1992-2021 років було створено 27 ЛЗЗ, з яких Ледницько-Вальтицька – одна із найбільших штучних ландшафтів у Європі, включена до Списку всесвітньої спадщини.

Вагомим інструментом географічного дослідження ландшафтної спадщини країни стали карти «Атласу ландшафтів Чеської Республіки» (розділ 6. «Ландшафт як спадщина» та його підрозділ 6.3. «Природне та культурне значення ландшафту»), на яких знайшли своє відображення, зокрема, результати територіальної дифе-

ренціації показників насиченості природоохоронними та пам'ятоохоронними об'єктами за регіонами.

Наприклад, у карті «Значення ландшафту за природною та культурною спадщиною», природне значення ландшафту охоплює територіальну охорону природи і ландшафту (заповідні території, доповнені природоохоронними зонами), охорону лісів, охорону поверхневих і підземних вод, яке оцінюється відповідно до складності природоохоронних територій на даній території. Значимість території за культурною спадщиною визначається наявністю пам'яток з урахуванням не тільки кількості, але й їх художньої, історичної та містобудівної цінності [8].

Окрема карта в Атласі присвячена етнографічним регіонам країни, при цьому зазначено, що вони почали формуватися в ранньомодерну добу (XVI-XVIII ст.), але більш конкретної форми набули лише в другій половині XIX ст. На карті в загальних рисах зображено основні етнографічні регіони з їхніми субрегіонами та округами, а також кілька важливих культурно-географічних регіонів, визначених шляхом етнографічних та історичних досліджень [5].

Одним з головних напрямів у сфері збереження культурної спадщини, встановлених «Державною культурною політикою на 2015 – 2020 роки (з перспективою до 2025 року)» є виявлення, визначення, збереження та розвиток типових культурних характеристик ландшафтів Чеської Республіки (намір 3.1).

У цій царині, як відзначає І. Купка, результатом багатолітніх зусиль науковців є низка всебічних і цінних робіт, в багатьох з яких типології базуються переважно на властивостях природного компонента, геоморфології або поточному використанні ландшафту [7].

Основним інструментом для ідентифікації культурного ландшафту у будь-якому місці на території країни визначено методологію Типології історичного культурного ландшафту [3], яка, на відміну від попередніх, зосереджена на визначенні типів на основі культурної та історичної цінності території.

Застосування методології, яка була розроблена у відповідь на вимоги Ландшафтної конвенції Ради Європи з метою стандартизації процесу ідентифікації та класифікації культурних цінностей та отримала сертифікат Міністерства культури Чехії, дає змогу віднести досліджувані території до певного типу ландшафту, визначеного цим документом, та, в разі потреби, клопотати про надання відповідного правового захисту.

В основі створення національної типології історичного культурного ландшафту є опрацювання трьох основних категорій культурного

ландшафту, визначених Комітетом всесвітньої спадщини, тобто цілеспрямовано створених, органічно розвинених та асоціативних ландшафтів. Цей поділ уже використовується як стандартний у теорії та практиці збереження спадщини.

Застосування типології історичного культурного ландшафту може слугувати відправною точкою для подальшої роботи у сфері догляду за історико-культурним ландшафтом та для проектування можливих зон збереження ландшафту (існуючі ЛЗЗ охоплюють не всі цінні види історичного ландшафту) чи інших рівнів захисту [7]

Великий досвід з вивчення, класифікації та картографування культурних ландшафтів накопичено у *Великій Британії*, де на початку 1990-х років Комісією з сільської місцевості Англії були розроблені керівні принципи з визначення та оцінки характеру ландшафту (LCA) та характеристики історичного ландшафту (HLC), в Шотландії це називається оцінка історичного землекористування. В Уельсі поширений інший метод під назвою LANDMAP, заснований на використанні комплексної бази даних для інтегрованого ландшафтного аналізу, який охоплює декілька аспектів ландшафту, зокрема, візуальні ознаки, історичний ландшафт та культурні особливості.

Зазначені методи, які були спрямовані на інтеграцію природних і культурних аспектів ландшафту з їх сприйняття населенням, в той же час закладали просторову основу для врахування при плануванні і розвитку та з роками стали одними з центральних в характеристиці ландшафту у всій Європі.

Великий досвід з вивчення, класифікації та картографування культурних ландшафтів накопичено у Великій Британії, де на початку 1990-х років Комісією з сільської місцевості Англії були розроблені керівні принципи з визначення та оцінки характеру ландшафту (LCA) та характеристики історичного ландшафту (HLC), в Шотландії це називається оцінка історичного землекористування. В Уельсі поширений інший метод під назвою LANDMAP, заснований на використанні комплексної бази даних для інтегрованого ландшафтного аналізу, який охоплює декілька аспектів ландшафту, зокрема, візуальні ознаки, історичний ландшафт та культурні особливості.

Зазначені методи, які були спрямовані на інтеграцію природних і культурних аспектів ландшафту з їх сприйняття населенням, в той же час закладали просторову основу для врахування при плануванні і розвитку та з роками стали одними з центральних в характеристиці ландшафту у всій Європі.

Реалізація на національному рівні програм з виявлення, опису та аналізу характеру всього британського ландшафту дозволила виділити 159

національних характерних зон в Англії [10], 79 – в Шотландії [16] та 48 національних ландшафтних зон – в Уельсі [11], межі яких відповідають не адміністративним, а природним межам.

В цілому, в останні роки за кордоном спостерігається значне зростання наукових і прикладних досліджень в області типології, класифікації та ідентифікації ландшафтів, про що свідчить, наприклад, огляд норвезьких учених Т. Сіменсена, Р. Халворсена і Л. Ерікстада, які проаналізували 54 сучасних підходу до характеристики і картографування ландшафтів в різних країнах світу.

З висновків авторів, стосовно проблем, що розглядаються в даній статті, слід зазначити невеликі розміри (більш дрібні, ніж регіон або район) просторових одиниць ландшафтно-диференціації – ландшафтні зони в Великобританії, ландшафтні ділянки – в Норвегії, ландшафтні одиниці – в Іспанії і т. д.

Цей тренд зумовила поява в відкритих базах даних систематичної цифрової інформації географічного характеру з високою просторовою точністю, доступність сучасних методів статистичного аналізу в поєднанні з ГІС і комп'ютерною обробкою даних, що забезпечуються новими технологіями. У той же час автоматизація підходів картографування, що включають культурні та візуальні показники, обмежена відсутністю узгоджених просторових даних, що характеризують культурно-історичні фактори та охоплюють всю територію [17].

Формулювання мети статті. Метою даного дослідження є розроблення методичних підходів до культурно-ландшафтного районування України, що передбачає виконання таких завдань:

- вивчення та аналіз досвіду диференціації та районування територій різного рівня на засадах культурно-ландшафтного підходу у зарубіжній географії;

- розроблення основних методичних підходів до культурно-ландшафтного районування України на макрорівні;

- розроблення культурно-ландшафтного районування території України та пропозицій щодо основних напрямів його розвитку та практичного застосування у сфері охорони та збереження культурної і природної спадщини.

Виклад основного матеріалу дослідження. В цілях культурно-ландшафтного районування України під культурним ландшафтом розуміється природно-культурне локальне територіальне утворення, яке є результатом історичної та сучасної взаємодії даного суспільства і природного середовища, та цілісний образ якого сприймається і цінується за її природні та культурні якості (матеріальні та духовні) унікального (всесвітнього), видатного (національного) чи велико-

го (місцевого) значення.

Сукупність взаємопов'язаних культурних ландшафтів, які взаємодіють на певній території, формують цілісні природно-культурні системні територіальні утворення різного рівня, виявлення, виділення і розмежування яких є загальною метою культурно-ландшафтного районування.

Основні завдання, для вирішення яких розроблюється КЛР країни:

– методологічні, які полягають у створенні концептуальної основи для вивчення територіальних відмінностей у диференціації культурних ландшафтів, що сприятиме виконанню аналогічних завдань на регіональному та районному рівнях та розв'язанню інших науково-дослідних проблем в цій сфері досліджень;

– законодавчі та нормативно-правові, які полягають в стимулюванні діяльності з імплементації положень міжнародних конвенцій, підписаних Україною, до національного законодавства;

– стратегічні, що пов'язані з обґрунтуванням стратегії розвитку культурно-ландшафтного підходу в країні та її включенням до документів з реалізації державної культурної та екологічної політики та розробленням комплексу необхідних практичних управлінських заходів;

– культурно-освітні, що плануються втілюватися шляхом публікації картосхеми КЛР у складі електронного атласу «Населення України та його природна і культурна спадщина», використанням результатів дослідження для викладання окремих навчальних предметів у закладах вищої та середньої освіти тощо.

Головними ознаками культурно-ландшафтною диференціації території країни відібрані:

– природно-географічні (особливості фізико-географічної, геоботанічної, гідрографічної та ландшафтною диференціації);

– етнографічні: особливості народної (традиційної) матеріальної культури (типів господарювання та засобів виробництва, системи розселення та типової архітектури народного житла, одягу, декоративно-прикладного мистецтва) та особливості духовної культури (фольклору, звичаїв і обрядів, народних знань та вірувань);

– лінгвістичні (особливості діалектно-говіркової диференціації);

– історико-географічні (особливості історичного розвитку території), історико-політичні та адміністративно-територіальні (особливості політико- та адміністративно-територіального поділу різного часу і рівнів);

– природна, культурна та нематеріальна спад-

щина (особливості просторової локалізації і концентрації об'єктів природної та культурної спадщини – нерухомої та нематеріальної).

Джерельно-інформаційною базою проведення КЛР слугували дослідження, що відображають територіальну диференціацію України за цими групами ознак та мають розроблені відповідні схеми районування з їх картографічним втіленням, а саме з:

– фізико-географічного районування (О.М. Маринич, Г.О. Пархоменко, О.М. Петренко, П.Г. Шищенко, 2003), ландшафтного (П.Г. Шищенко, 1988), геоботанічного (Т.Л. Андрієнко, Г.І. Білик, Є.М. Брадів та ін., 1977; Я.П. Дідух, Ю.Р. Шеляг-Сосонко, 2003), гідрографічного (В.В. Гребін та ін., 2013), природно-сільськогосподарського (А.Г. Мартин, С.О. Осипчук, О.М. Чумаченко, 2015);

– історико-етнографічного (М.С. Глушко, 2018; Р.Ф. Кирчів, 2004; О.Ю. Косміна, 2005; С.А. Макаруч, 2012), фольклористичного (Р.Ф. Кирчів, 2002), лінгвістичного (Українська мова: Енциклопедія, 2000);

– історичного (Я.В. Верменич, 2005; В.О. Горбик, П.І. Скрипник, 1995; Ф.Д. Заставний, 1993; О. Маринич, 1993), етногеографічного та етнологічного-географічного (М.С. Дністрянський, 2008; Я.І. Жупанський, В.П. Круль, 2003.), географо-топонімічного (Т.Г. Купач, 2007) та ін.

Таксономічну систему КЛР країни в цілому запропоновано скласти з двох рівнів: культурно-ландшафтних країв¹ і культурно-ландшафтних макрорайонів.

Базовим таксоном в даному контексті прийнято культурно-ландшафтний край, що являє собою *природно-культурне системне територіальне утворення, цілісне та однорідне за сукупністю природно-географічних, етнографічних, лінгвістичних, історико-географічних та культурних ознак.*

Виділення культурно-ландшафтних країв та макрорайонів здійснювалось за результатами розгляду та аналізу існуючих схем районування, визначеного ними розмежування між відповідними таксономічними одиницями, накладенням один на одного та проведенням кордонів за сукупністю співпадаючих ознак.

Встановлено, що межі культурно-ландшафтних макрорайонів узгоджуються з межами адміністративних районів, що є недоліком такого районування, однак спрощує збір і обробку статистичної інформації, визначає адресність та цілеспрямованість щодо діяльності виявлення, охорони

¹ «Край», як базова одиниця районування, фігурує у багатьох дослідженнях історичного, історико-культурного чи етнографічного спрямування, які про-

дили, наприклад, В.О. Горбик, П.І. Скрипник (1995), В.П. Круль (1995), О.М. Маринич (1993) та інші.

та збереження культурної та природної спадщини тощо.

Значна частина виділених культурно-ландшафтних таксонів це вже «узвичаєні» (за висловом відомого українського етнографа та фольклориста Р.Ф. Кирчіва, 2002) за назвою та умовними кордонами історико-етнографічні та етнокультурні, історичні та історико-географічні, географічні території України (краї, області, регіони, райони).

При виділенні культурно-ландшафтних макрорайонів зростає роль фізико-географічної основи, що знаходить своє відображення у збільшеній частці назв, які мають природничий генезис.

В першу чергу, це результат застосування багосейнового підходу до виділення макрорайонів, оскільки річки відігравали величезну роль в освоєнні та розвитку українських земель, тому в їх назвах застосовані гідроніми великих (або їх суббасейнів) та середніх річок. Важливе місце серед назв макрорайонів припадає на імена обласних та деяких історико-культурних центрів, загальноприйнятих історико-етнографічних районів та ареалів розселення етнографічних груп.

Внутрішня неоднорідність культурно-ландшафтних макрорайонів потребує досліджень з подальшої диференціації їх території зі встановленням більш детальної таксономічної системи та відповідних ознак виділення. Вони мають бути цілеспрямовані на виявлення культурно-ландшафтних утворень різних розмірів для їх перспективного пам'яткоохоронного або природоохоронного заповідання.

Окремого розгляду потребує питання виділення культурно-ландшафтних регіонів в якості окремого позаієрархічного таксону КЛР, яке здійснене в межах сучасного адміністративно-територіального поділу країни та їх найменуванням, що походить від назви області з суфіксом – *чина* (–*щина*). Зрозуміло, що культурно-ландшафтні регіони в представленому вигляді не володіють властивостями цілісності чи однорідності, оскільки складаються з декількох культурно-ландшафтних макрорайонів або їх частин, що входять до різних культурно-ландшафтних країв (за винятком Закарпатської області). Однак, зважаючи на їх роль у формуванні та реалізації регіональної політики в багатьох сферах життєдіяльності та забезпеченні централізованим управлінням територією, на них може бути покладена функція з практичної реалізації культурно-ландшафтного підходу та встановлення взаємозв'язку і взаємодії з іншими територіальними підсистемами. Це також відповідає загальним цілям районування, як методології дослідження територіальної організації суспільства, одна з яких полягає в обґрунтуванні стратегії її

розвитку.

Крім того, якщо декілька регіонів відомі як історико-географічні чи історичні території та уже з 18-19-х століть були окремими одиницями адміністративного устрою (Волинь, Київщина, Полтавщина, Харківщина, Херсонщина, Чернігівщина), інші ведуть свою історію як окремі області з 30-50-х років минулого століття (Вінниччина, Львівщина, Луганщина, Одещина, Рівненщина, Сумщина, Тернопільщина, Хмельниччина тощо). Тоді ж, в основному, були закріплені межі адміністративно-територіальних одиниць, що свідчить про їх тривалу новітню історію та формування як важливих елементів сучасного ландшафту України. Тим більше, що виділення регіонів як окремих культурно-ландшафтних утворень надає можливість їх цілісного сприймання та сприятиме подальшому формуванню його культурно-географічного образу (бренду) в країні та світі.

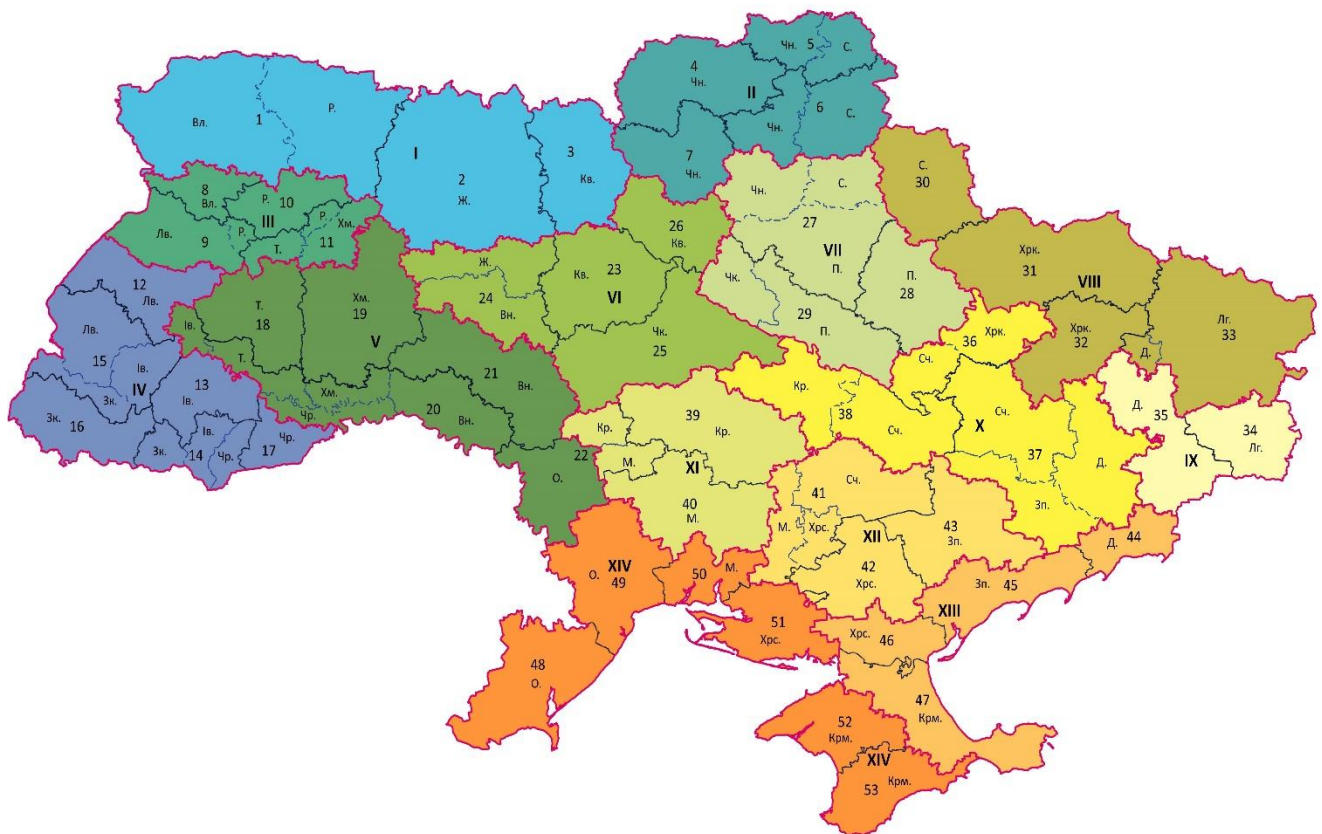
Запропонований варіант КЛР України (рис. 1) в силу свого первісного характеру не є універсальним та не позбавлений недоліків, тому передбачається його уточнення та удосконалення в процесі подальшого розроблення КЛР на мезо- та мікро рівнях (регіонів та адміністративних районів).

Головний результат проведеної роботи – карта «Культурно-ландшафтне районування України», стала однією з ключових тем електронного атласу «Населення України та його природна і культурна спадщина», розроблення у 2020 році завершив Інститут географії НАН України [1].

Висновки. Результати дослідження свідчать про велике значення культурно-ландшафтного підходу на сучасному етапі, як одного з фундаментальних у сфері охорони та збереження культурної і природної спадщини та визнаного в ряді міжнародних документів світовою спільнотою. Суттєве відставання України у застосуванні культурно-ландшафтного підходу проявляється, як у частковій або повній відсутності імплементації у вітчизняне законодавство положень ратифікованих нею міжнародних конвенцій, так і незадовільними темпами їх практичного впровадження.

Одним з найважливіших та першочергових завдань в активізації зусиль із впровадження культурно-ландшафтного підходу є розроблення системи КЛР, необхідність та висока актуальність вирішення якого вказує відсутність (на відміну від багатьох інших країн) подібного роду розробок в Україні.

Ігнорування або недооцінка культурних ландшафтів як культурної та природної спадщини при реалізації державної культурної та екологічної політики, в стратегічному та просторовому плануванні, містобудівній та господарській діяль-

КУЛЬТУРНО-ЛАНДШАФТНІ КРАЇ ТА МАКРОРАЙОНИ:

<p>I. Поліський край
 1. Волинсько Західно-Поліський район
 2. Житомирсько Середньо-Поліський район
 3. Київсько Середньо-Поліський район</p> <p>II. Чернігово-Сіверський край
 4. Чернігівсько-Поліський район
 5. Новгород-Сіверсько Поліський район
 6. Посеймський район
 7. Дніпровсько-Деснянський район</p> <p>III. Волинський край
 8. Західно-Волинський район
 9. Малополіський район
 10. Центральньо-Волинський район
 11. Верхньо Погоринський район</p> <p>IV. Карпатський край
 12. Опільський район
 13. Покутський район
 14. Гуцульський район
 15. Бойківський район
 16. Долинно-Закарпатський район
 17. Північно-Буковинський район</p> <p>V. Подільський край
 18. Західно-Подільський район
 19. Східно-Подільський район
 20. Подністровський район
 21. Середньобузський район
 22. Південно-Східно Подільський район</p> <p>VI. Київський край
 23. Київсько-Придніпровський район
 24. Північно-Західно Придніпровський район
 25. Черкасько-Придніпровський район
 26. Переяславський район</p> | <p>VII. Полтавський край
 27. Північно-Полтавський район
 28. Східно-Полтавський район
 29. Полтавсько-Придніпровський район</p> <p>VIII. Слобожанський край
 30. Сумський район
 31. Харківсько-Лісостеповий район
 32. Харківсько-Степовий район
 33. Сіверськодонецький район</p> <p>IX. Донецький край
 34. Південно-Луганський район
 35. Донецько-Степовий район</p> <p>X. Придніпровський край
 36. Приорільський район
 37. Присамарський район
 38. Надпорізький район</p> <p>XI. Побузький край
 39. Бузько-Інгульський район
 40. Нижньобузський район</p> <p>XII. Нижньодніпровський край
 41. Криворізько-Інгулецький район
 42. Херсонський район
 43. Запорізький район</p> <p>XIII. Приазовський край
 44. Донецько-Приазовський район
 45. Запорізько-Приазовський район
 46. Азово-Присиваський район
 47. Кримсько-Сиваський район</p> <p>XIV. Причорноморський край
 48. Придунайський район
 49. Одеський район
 50. Миколаївський район
 51. Херсонський район
 52. Кримсько-Степовий район
 53. Гірськокримський район</p> |
|--|---|

КУЛЬТУРНО-ЛАНДШАФТНІ РЕГІОНИ:

Вл. Волинь	М. Миколаївщина
Вн. Вінниччина	О. Одещина
Сч. Дніпропетровщина (Січеславщина)	П. Полтавщина
Д. Донецщина	Р. Рівненщина
Ж. Житомирщина	С. Сумщина
Зк. Закарпаття	Т. Тернопільщина
Зп. Запоріжжя	Хрк. Харківщина
ІФ. Івано-Франківщина	Хрс. Херсонщина
Кв. Київщина	Хм. Хмельниччина
Кр. Кіровоградщина (Кропивниччина)	Чк. Черкащина
Крм. Крим	Чн. Чернігівщина
Лг. Луганщина	Чр. Чернівеччина
Лв. Львівщина	

МЕЖІ

- Культурно-ландшафтних країв
- Культурно-ландшафтних регіонів
- Культурно-ландшафтних макро (мезо) районів

Рис. 1. Культурно-ландшафтне районування України / Fig. 1. Cultural landscape zoning of Ukraine

ності, може привести до їх деградації, руйнування та загрози безповоротної втрати.

Напрями подальшого розвитку культурно-ландшафтного підходу та КЛР районування можуть полягати в наступному:

- розроблення загальнодержавних стратегічних документів (концепцій, планів, програм) з виявлення, ідентифікації, охорони, збереження та використання культурних ландшафтів України як об'єктів природної та культурної (нерухомої та нематеріальної) спадщини, в тому числі зі впровадженням відповідного понятійного апарату згідно міжнародного законодавства та встановленням необхідних захисних механізмів у національному природоохоронному та пам'яткоохоронному законодавстві;

- інтеграція питань охорони та збереження культурного ландшафту в загальнодержавне та регіональне планування просторового розвитку та до діючої системи містобудівної нормативної та планувальної документації;

- проведення досліджень з комплексного вивчення території, картографування та розроблення КЛР регіонів та адміністративних районів з метою виявлення культурних ландшафтів національного та місцевого значення, їх охорони та збереження, тенденцій формування сучасних культурних ландшафтів регіону тощо;

- уточнення існуючих номінацій від України для включення до Списку Всесвітньої культурної спадщини та підготовка номінаційних документів для нових об'єктів на засадах концепції культурного ландшафту.

Перспективні напрями подальших наукових досліджень із впровадження культурно-ландшафтного підходу в Україні пов'язані з виконанням таких завдань:

- вивчення й аналіз основних правових, теоретичних та методичних засад, практики та результатів впровадження культурно-ландшафтно-

го підходу для цілей охорони всесвітньої та європейської спадщини;

- вивчення й аналіз досвіду виявлення, форм збереження, обліку та реєстрації, регламентації використання культурних ландшафтів як об'єктів культурної та природної спадщини та досвіду диференціації та районування територій різного рівня на засадах культурно-ландшафтного підходу у окремих країнах Європи та Північної Америки;

- вивчення й аналіз сучасного стану застосування та законодавчого, нормативно-правового, методичного, наукового та інституційного забезпечення культурно-ландшафтного підходу у сфері охорони культурної та природної спадщини України;

- розроблення концепту культурно-ландшафтно-ї спадщини України – визначення структурних компонентів, їх систематизація та класифікація, розроблення основних методичних підходів щодо створення системи культурно-ландшафтного районування країни на різних таксономічних рівнях тощо;

- формування комплексної інформаційно-аналітичної бази культурних ландшафтів України із застосуванням апарату геоінформаційних технологій, формування просторової та атрибутивної інформації на кожен об'єкт тощо;

- розроблення електронного атласу «Культурно-ландшафтна спадщина України» як логічного продовження електронного атласу «Населення України та його природна і культурна спадщина» (Інститут географії НАН України, 2020).

Подяки. Ця стаття є одним із результатів теми «Електронне картографування культурно-ландшафтно-ї спадщини України», що виконується у рамках гранту Словацького наукового грантового агентства VEGA №2/0043/23 «Виявлення ландшафтного різноманіття та його змін у Словаччині на основі даних дистанційного зондування в контексті Європейської зеленої угоди».

Список використаної літератури

1. Академічна географія і атласне картографування за роки незалежності України / Л.Г. Руденко, А.І. Бочковська, К.А. Поливач та ін. За ред. Л. Г. Руденка. – *Ін-т географії НАН України*, 2021. – 120 с.
2. *Заклади культури, мистецтва, фізкультури та спорту України у 2016 році. Статистичний бюлетень. Державна служба статистики України*. Київ, 2017. – 89 с.
3. Ehrlich, M. et al. *Typologie historické kulturní krajiny České Republiky*. 2020. České Budějovice: Národní památkový ústav. 170 s.
4. Husovská, L., Dvořáková, V., Berková, A., Pappová J., *Kultúrnohistorický význam a potenciál územia podľa okresov // Atlas krajiny Slovenskej republiky (Landscape Atlas of the Slovak Republic)*. Bratislava: Banská-Bystrica, 2002. 342 p. – Режим доступу: <https://app.sazp.sk/atlassr/>
5. Jeřábek R., Vařeka J., Woitsch J. *Národopisné regiony. Mapa 1: 1 500 000 // Hrnčiarová, T., Mackovčín, P., Zvara, I. et al. Atlas krajiny České republiky / Landscape Atlas of the Czech Republic*. Praha, Průhonice, 2009. – P. 249
6. Komisja Krajobrazu Kulturowego Polskiego Towarzystwa Geograficznego. – Режим доступу: <https://krajobrazkulturowy.us.edu.pl/index.php>
7. Kupka, J. *Typologie historické kulturní krajiny jako podklad pro památkovou péči a regionální rozvoj // Regionální rozvoj mezi teorií a praxí 3/2022*. – P. 47-60. – Режим доступу: <http://www.regionalnirozvoj.eu/vydani/202203>

8. Mackovčín, P., Kuča K., Vágó Z. Významnost krajiny podle přírodního a kulturního dědictví. Mapa 1: 500 000 // Hrnčiarová, T., Mackovčín, P., Zvara, I. et al. Atlas krajiny České republiky / Landscape Atlas of the Czech Republic. Praha, Průhonice, 2009. – P. 254-255
9. Myga-Piątek U. Mapa krajobrazów kulturowych tradycja – potrzeby – trudności – próby – możliwości // Mapy krajobrazu kulturowego. Przegląd doswiadczen. Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego. – 2015. – №27. – P. 9-25.
10. Natural England. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/publications/national-character-area-profiles-data-for-local-decision-making/national-character-area-profiles>
11. Natural Resources Wales. – Режим доступу: <https://naturalresources.wales/evidence-and-data/maps/nlca/?lang=en>
12. Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention / WHC.17/01 12 July 2017. – Режим доступу: <https://whc.unesco.org/document/163852>
13. Oťaheľ, J., Hrnčiarová, T., Kozová, M. 2008: Typológia krajiny Slovenska: regionalizácia jej prírodno – kultúrneho charakteru. Životné prostredie, 42 (2). – P. 70–76.
14. Plit F., Plit J. Hierarchia regionów krajobrazów kulturowych poziomy 3-10. Państwa krajobrazowe i regiony krajobrazowe niższych szczebli // Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego. – 2016. – №31. – P. 9-24.
15. Plit J. Krajobrazy kulturowe Polski i ich przemiany. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego PAN, Warszawa, 2016. (Prace Geograficzne, 253). – 302 p.
16. Scottish Natural Heritage. – Режим доступу: <https://www.nature.scot/sites/default/files/2017-07/A736465%20-%20Landscapes%20of%20Scotland%20-%20map.pdf>
17. Simensen T., Halvorsen R., Erikstad L. Methods for landscape characterisation and mapping: A systematic review // Land Use Policy, 2018. – Vol. 75. – P. 557-569. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2018.04.022>
18. Śleszyński P. Mapa krajobrazu kulturowego Polski w koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania kraju 2030 // Mapy krajobrazu kulturowego. Przegląd doswiadczen. Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego. 2015. – №27. – P. 45-61.
19. UNESCO World Heritage Centre – List. – Режим доступу: <https://whc.unesco.org/en/list/>
20. UNESCO World Heritage Centre – Tentative list. Режим доступу: <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=kg>

Cultural landscape zoning of Ukraine

Kateryna Polyvach,

PhD (Geography), Independent Researcher, Department of Geoinformatic, Institute of geography, Slovak Academy of Sciences, 49 Štefánikova St., 81473, Bratislava, Slovakia

ABSTRACT

Formulation of the problem. Nowadays in Ukraine there is a significant gap in the application of cultural-landscape approach and the lack of cultural and landscape zoning (CLZ) at different taxonomic levels, as one of the fundamental stages in the protection and preservation of cultural and natural heritage, which is recognized in a number of international documents by the world community.

The purpose of the article. The purpose of this study is to develop methodological approaches to CLZ in Ukraine.

Analysis of recent research and publications. The study and analysis of the experience of differentiation and zoning of different level territories on the basis of cultural and landscape approach in some European countries showed the crucial role of CLZ in studying cultural landscapes and planning management actions for their protection, conservation and use.

Methodology and results. The overall purpose of CLZ was to identify, define and differentiate integral natural and cultural systemic territorial formations of different levels, which form a set of interconnected cultural landscapes in a given area. The main factors of cultural-landscape differentiation of Ukraine at the macro level were natural-geographical, ethnographic, linguistic, historical-geographical, historical-political and administrative-territorial features and features of spatial localization and concentration of natural and cultural heritage - immovable and intangible. The information base for conducting the CLZ were researches that reflects the territorial differentiation of Ukraine by these groups of features and has developed appropriate zoning schemes with their cartographic implementation. The taxonomic system of the country's CLZ has been developed. It consists of two levels: 14 cultural-landscape regions and 52 cultural-landscape macro-districts; 26 cultural and landscape regions have been identified as a separate taxon, outside of the hierarchy, according to the administrative-territorial division of the country. The most important result of the study – the map "Cultural-landscape zoning of Ukraine", became one of the key topics of the electronic atlas "Population of Ukraine and its natural and cultural heritage". The development of the atlas was completed in 2020 by the Institute of Geography of NASU.

Scientific novelty and practical significance. For the first time in Ukraine, CLZ has been developed at the macro level, thus starting to fill a gap of the absence of domestic developments of this kind. The study identified proposals on the main directions of development and practical application of CLZ in the field of protection and preservation of cultural and natural heritage through inclusion in the systems of national and regional strategy, spatial development planning, research on integrated study of territory, mapping and development of CLZ regions and administrative districts, etc.

Keywords: cultural landscape, cultural and natural heritage, cultural landscape zoning.

References

1. Rudenko L., Bochkovska A., Polyvach K. (2021). *Academic geography and atlas mapping during the years of Ukraine's independence*. Kyiv: Institute of geography of NASU, 120. [in Ukrainian]
2. *Institutions of culture, physical culture, and sports of Ukraine in 2016*. (2017). *Statistical Bulletin*. State Statistics Service of Ukraine. Kyiv, 89. [in Ukrainian]
3. Ehrlich, M. et al. (2020) *Typology of Historical Cultural Landscape of the Czech Republic*. České Budějovice: Národní památkový ústav, 170. [in Czech]
4. Husovská, L., Dvořáková, V., Berková, A., Pappová J. (2002). *Cultural-historical importance and potential of the territory by districts // Landscape Atlas of the Slovak Republic*. Bratislava: Banská-Bystrica. 342. Available at: <https://app.sazp.sk/atlassr/> [in Slovak]
5. Jeřábek R., Vařeka J., Woitsch J. (2009) *Ethnographic regions. Map 1: 1 500 000 // Hrnčiarová, T., Mackovčín, P., Zvara, I. et al. Landscape Atlas of the Czech Republic*. Praha, Průhonice. 249. [in Czech]
6. *The Cultural Landscape Commission of the Polish Geographic Society* – Available at: <https://krajobrazkulturowy.us.edu.pl/index.php>
7. Kupka, J. (2022). *Typology of the historical cultural landscapes as a basis for monument conservation and regional development // Regional Development between Theory and Practice journal*. 3, 47-60. Available at: <http://www.regional-nirozvoj.eu/vydani/202203> [in Czech]
8. Mackovčín P., Kuča K., Vágó Z. (2009). *Landscape significance according to natural and cultural heritage. Map 1: 500 000 // Hrnčiarová, T., Mackovčín, P., Zvara, I. et al. Landscape Atlas of the Czech Republic*. Praha, Průhonice. 254-255. [in Czech]
9. Myga-Piątek U. (2015). *Cultural Landscape Map: Tradition – Needs – Difficulties – Attempts - Opportunities // Dissertations of Cultural Landscape Commission*, 27, 9-25. [in Polish]
10. *Natural England*. Available at: <https://www.gov.uk/government/publications/national-character-area-profiles-data-for-local-decision-making/national-character-area-profiles>
11. *Natural Resources Wales*. Available at: <https://naturalresources.wales/evidence-and-data/maps/nlca/?lang=en>
12. *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention / WHC.17/01 12 July 2017*. Available at: <https://whc.unesco.org/document/163852>
13. O'áhel', J., Hrnčiarová, T., Kozová, M. (2008) *Landscape Typology of Slovakia: Regionalisation of its Natural – Cultural Character. // Natural environment*, 42, 2, 70–76 [in Slovak]
14. Plit F., Plit J. (2016). *The hierarchy of cultural landscape regions levels 3-10. Landscape countries and regions of lower rank // Dissertations of Cultural Landscape Commission*, 31, 9-24. [in Polish]
15. Plit J. (2016). *Cultural landscapes of Poland and their evolution/ Geographical studies*, 253, 302. [in Polish]
16. *Scottish Natural Heritage*. Available at: <https://www.nature.scot/sites/default/files/2017-07/A736465%20-%20Landscapes%20of%20Scotland%20-%20map.pdf>
17. Simensen T., Halvorsen R., Erikstad L. (2018). *Methods for landscape characterization and mapping: A systematic review // Land Use Policy*, 75, 557-569. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0264837717314072>
18. Śleszyński P. (2015). *The map of cultural landscape of Poland in the National Spatial Development Concept 2030 // Dissertations of Cultural Landscape Commission*, 27, 45-61. [in Polish]
19. *UNESCO World Heritage Centre – List*. Available at: <https://whc.unesco.org/en/list/>
20. *UNESCO World Heritage Centre – Tentative list*. Available at: <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=kg>

Received 7 September 2022

Accepted 3 October 2022